

MODELUL COȘERIU – UN MODEL CULTURAL INTEGRAL

INGA EDU*

Atunci când cineva vorbește despre E. Coșeriu, transpare, din cuvinte, tonul enigmatic al unei familiarități, dovadă a unei percepții subtile a personalității, dar și a asumării unui „orgoliu” pentru simplul fapt de a-l fi cunoscut pe marele lingvist. Coșeriu omul și lingvistul s-a bucurat de o receptivitate diferită de-a lungul anilor, atât în spațiul românesc, cât și în cel european (și nu numai). Oricum, toți cei care vorbesc și scriu despre el nu separă aspectul științific de cel uman. Este deja înrădăcinată ideea că opera și personalitatea lui Coșeriu este accesibilă mai mult elitei intelectuale și mediilor academice, unde numele lui a devenit legendă.

În numărul 10–11 din anul 2003, revista „Contrafort” (CF) realizează un supliment intitulat *Modelul Coșeriu*. Din cele patru întrebări ale anchetei am selectat întrebarea: „Se poate vorbi despre un «model Coșeriu» – uman, intelectual, profesional – valabil pentru comunitatea științifică de azi? Care ar fi caracteristicile esențiale ale acestui model?” (*Evocare Eugeniu Coșeriu – anchetă*, CF, 16). În funcție de nucleul cultural căruia aparțin, am categorizat opiniile în cele aparținând spațiului european și cele circumscrise spațiului național. Deși prin național ne referim la spațiul românesc în integralitatea sa, nu putem ignora faptul că trebuie să avem în vedere două țări diferite, iar basarabenii sunt mai emotivi în asimilarea acestui model. Paradoxul acestui popor ce „stă împotriva curentului” (Valentina Butnaru, *Eugeniu Coșeriu avea stofă...*, CF, 24) și a cărui „condiție zilnică este lupta și rezistența” (*ibidem*) constă tocmai în faptul de a da lumii personalități notorii, recunoscute de alte popoare, dar necunoscute acasă o anumită perioadă de timp. Eugeniu Coșeriu se integrează în această categorie alături de Eugen Holban, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală etc. În timp, a devenit aproape „legendă, după cum legendă era și lumea din afara Basarabiei” (*ibidem*, 23), o personalitate a cărei constituire a început „pe acel val impetuos de energie modelatoare dintre războaie” (*ibidem*).

* Institutul de Filologie, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, nr. 1, Republica Moldova.

ALIL, t. LI, 2011, București, p. 177–180

„Apariția în carne și oase, din *neunde*le occidental, a lui Eugeniu Coșeriu – susține Valentina Tăzlăuanu – a însemnat [...] că acea disponibilitate pentru cultură și acel spațiu integrator de care ne-a despărțit mai mult de o jumătate de secol [...] a existat cu adevărat” (Valentina Tăzlăuanu, *Ancheta Contrafort*, CF, 22). Basarabeni și-au asumat această celebritate științifică ca pe o recompensă pentru calvarul istoric. Pentru intelectualii din Basarabia, existența unui model Coșeriu este un fapt incontestabil, opinie motivată dacă luăm în considerație factorii istorici. Ei sunt uluiți și mișcați de energia spirituală a lui Coșeriu, de dinamicitatea lui, așa cum îl descrie Valentina Butnaru: „Era extraordinar de viu: cu un perfect simț al umorului care te stimula, foarte sociabil, mobil, ager, binevoitor și agreabil în comportament. Dincolo de așteptările mele de a vedea un monstru sacru, distant, Coșeriu era uluitor de cald și accesibil [...]. Ca să mă refer la modelul savant – programul Coșeriu impresiona: riguros, stabilit pe zile și ore pe un an-doi înainte” (Valentina Butnaru, *art. cit., loc. cit.*).

Toți cei care l-au cunoscut păstrează tainic câte o amintire revelatoare despre lingvistul basarabean. Ana Bantoș, de exemplu, evocă un moment de la întâlnirea cu Eugeniu Coșeriu, din anul 1991. Mihai Cimpoi, în calitate de moderator, a menționat faptul că lingvistul are în casa sa de la Tübingen o bibliotecă amenajată în 12 camere. Atunci cineva din cei prezenți a spus: „Bine că le are!” și, evident, a urmat un hohot de râs al sălii împreună cu celebrul oaspete. Aceasta a demonstrat „umorul spontan, mucalit, blândețea, bonomia, capacitatea de a ierta, dar nu și de a uita [...] capacitatea de a persevera fără a-ți afișa încrâncenarea, de a reuși fără a te complăce în imaginea de învingător, de a fi onest cu propria ta dimensiune ca om de știință și de a fi onest cu cei de la care ai pornit” (Ana Bantoș, *Ancheta Contrafort*, CF, 28). În același context, Maria Șleahțișchi scrie despre o întâmplare de la Colocviul consacrat celor 80 de ani de la nașterea lui Coșeriu: „[...] în drum spre restaurant, ne-am dat seama că nu este cu noi Profesorul. S-a întors, fiind cel mai tânăr și, respectiv, mai iute de picior, Nicolae Leahu. L-a găsit în curtea universității, ușor pierdut, obrăzindu-ne: «M-ați lăsat și voi ca bucureștenii...»” (Maria Șleahțișchi, „*Prin faptul că sânt vă fac să fiți și voi*”, CF, 28.). În aprecierea Valentinei Tăzlăuanu găsim o doză mai mică de afectivitate în exprimarea unei revolte interioare generată nu de celebritatea lingvistului, ci de incompatibilitatea dintre prestigiul personalității lui Coșeriu și mediocritatea și lașitatea academică, aceea care „face casă bună cu politica și nu, cum ar fi firesc, cu logica științifică” (Valentina Tăzlăuanu, *art. cit., loc. cit.*). Receptarea operei lui Coșeriu este superficială, conform afirmației scriitoarei, iar cauza constă în lipsa de traduceri ale scrierilor sale.

Într-o enumerație apozitivă, Andrei Crijanovschi îl definește pe Coșeriu astfel: „celebrul lingvist, Omul-legendă, compatriotul nostru” (Andrei Crijanovschi, *Ancheta Contrafort*, CF, 25), afirmație din care se observă clar tendința de asumare, la nivel național, a lui Coșeriu. Modelul Coșeriu este considerat un model științific fiindcă „a devansat știința lingvistică mondială” (*ibidem*), fiind omul care a venit din viitor și căruia Andrei Crijanovschi îi atribuie titlul de supramodel.

În lista caracteristicilor modelului, Margareta Curtescu include erudiția, perseverența, toleranța față de opiniile altora, tenacitatea, fidelitatea în raport cu tine însuși, muncă și iar muncă (Margareta Curtescu, CF, 29). Și Vladimir Beșleagă susține că Eugeniu Coșeriu a fost o personalitate puternică, consacrată muncii până la uitare de sine, fapt care i-a și determinat succesul; dar factorul determinant al evoluției până la rangul de model a fost intuirea vocației, conștientizarea și valorificarea ei. Silviu Berejan găsește caracteristicile modelului Coșeriu în cele cinci principii filosofico-lingvistice ale cercetării științifice, principii enunțate de însuși Coșeriu: „principiul obiectivității, principiul umanismului, principiul tradiției, al antidogmatismului și principiul utilității publice” (Silviu Berejan, CF, 17).

În România, modelul Coșeriu este apreciat mai mult din optică strict științifică, lucru favorizat de conștientizarea necesității de schimbare a nivelului cultural al țării anterior aceleiași conștientizări în Basarabia. Dumitru Irimia și Aurel Codoban l-au descris din câteva perspective diferite: „Sub aspect *uman*, modelul Coșeriu înseamnă capacitatea de a-ți apăra umanitatea, deopotrivă, și în pofida obstacolelor cu care ai a te confrunta, și în pofida succesului și a recunoașterii valorilor pe care le pui în circulație. Sub aspect *intelectual*, să nu încetezi niciodată să-ți pui întrebări, să ajungi în timp la certitudini, dar să nu încetezi niciodată să ai îndoieli. Sub aspect *profesional*, să-ți înscrii cercetarea și cunoașterea fenomenului în sistem, cu respectarea esenței specifice a acestuia, nu prin obligarea fenomenului/obiectului să se supună la un construct mental” (Dumitru Irimia, CF, 16). Cel de al doilea e de părerea că una din cele mai importante calități ale intelectualului Coșeriu era „capacitatea de a gândi cu claritate clasică complexitatea problemelor modernității târzii”. În plan profesional era „un edificator de instituții”, iar în plan uman „avea o generozitate remarcabilă față de cei tineri și înzestrați [...]. Avea o afecțiune specială și exigentă pentru tinerii care veneau din România și Basarabia” (Aurel Codoban, CF, 29).

La baza modelului coșerian, Nadia Anghelescu așază principiile privind moralitatea omului de știință, iar Marius Sala îl consideră un geniu, „un model greu de urmat”. Pentru Nicolae Saramandu, un model trebuie să aibă mai întâi înzestrare de la natură ca să acceadă într-o originalitate și o forță de creație ce nu pot fi apreciate prin cuvinte obișnuite.

Eugen Munteanu nu evită aspectul spiritual al modelului Coșeriu, dar consemnează că această dăruire totală este înțeleasă ca o vocație și o activitate creatoare pentru procesul de cercetare. La aceasta se adaugă curajul de a fi original, năzuința spre obiectivitate și spiritul critic (CF, 18).

Pentru discipolii săi din Europa, Coșeriu rămâne întotdeauna un model, un model privit însă din perspectiva Vestului. Dimensiunile modelului sunt mai ample în România și Basarabia, iar în Europa receptarea lui Coșeriu e diferită nu doar de la țară la țară, ci și de la o universitate la alta, întrucât cursurile dispun de o libertate nelimitată, așa cum afirmă Luminița Fassel. Ea vorbește și despre un curent lingvistic – coșerianismul – „[...] singurul care, în plan teoretic, integrează suma tuturor curentelor și metodelor științifice anterioare” (CF, 19). Donatella Di Cesare crede că Eugeniu Coșeriu poate fi considerat un model, doar dacă prin model înțelegem ceea ce este ideal, intangibil (CF, 34). François Rastier apreciază

talentul didactic al lui Coșeriu și consideră că fiecare lingvist tânăr își face micul său model Coșeriu în funcție de interesele științifice.

Rosario Gonzales Peres îngustează limitele modelului la aria semanticii structurale și funcționale, iar Rudolf Windisch afirmă că putem vorbi mai curând despre un model „al lingvisticii și romanisticii instituit de Coșeriu” (CF, 35).

În interviul acordat revistei „Contrafort” în 1996, E. Coșeriu afirma că destinul Basarabiei îl vede cu speranță și cu mare teamă. L-aș numi pe Coșeriu model cultural nu doar pentru faptul că s-a născut în cultura basarabeană și a făcut școală românească, ci și pentru obiectivitatea cu care privește situația actuală a țării în raport cu Occidentul. Problema reîntregirii teritoriale este doar o problemă internă și ea nu afectează cu nimic Europa, deoarece ea are alte unități de măsură și noi, ca popor, suntem prea puțin importanți.

Ar mai trebui amintit faptul că marele om de știință a reușit să vocalizeze ceea ce ne durea enorm și a încercat să atenueze lupta dintre generații în literatură. Fiecare dintre generațiile literare, în opinia lingvistului, trebuie să-și înțeleagă menirea și să nu-și arunce replici depreciative. Scriitorii mai în vârstă au avut un alt destin și o altă misiune; ei s-au sacrificat misiunii naționale care era mai importantă în acel moment. Cei tineri, care ar trebui să răspundă și aspirațiilor europene, contemporane, nu se implică atât de mult în lupta pentru această misiune: „Cred că tinerii [...] ar trebui să se apropie de cei mai în vârstă și să încerce să salveze cât se poate salva din ei. Adică ar trebui să încerce să vadă care au fost motivele, cum și-au înțeles ei la un moment dat misiunea și cât au putut totuși realiza în condițiile în care au trăit. Și sunt destule lucruri de salvat la unii din ei”¹.

EUGENIO COSERIU – AN INTEGRAL CULTURAL MODEL

ABSTRACT

Opinions about Coseriu are varied as not everybody who speaks or writes about him knows his works. His works were not completely translated and that is why we can't say we know it in depth. In Romania and Basarabia opinions are more appreciative, but in Europe Coseriu model has a scientific perception. For Romanian space Coseriu became a model which links with Europe and through which we understood the need of European integration.

Key-words: *cultural core, cultural model, Eugenio Coseriu, academic environment, national space.*

¹ Eugen Coșeriu, *Destinul Basarabiei îl văd cu speranță și cu mare teamă...*, în vol. *Interviu la «Contrafort»*, de Vasile Gârneț, Chișinău, Editura Cartier, 2010, p. 57.